

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1942

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 — ΣΤΑΔΙΟΥ — 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΑΠΛΟΥΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΥΚΝΩΣΗ ΣΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ *

Ἡ ἀνάγκη τῆς πληρότητας στήν πνευματικὴν ἐργασία, ἀπὸ ἀποψη ὀργανικῆς μεθόδου, ἀπομακρύνει, πάντα, τίς σκέτες ἀπλούστευσεις ἢ συμπυκνώσεις. Μὲ τὴν ἀπλούστευση, ποῦ εἶναι ἡ κακὰ ἐννοούμενη προσιτότητα, ἰσχυαίνουμε κάθε οὐσίωση κ' ἐννοιολογικὴ βεβαιότητα τοῦ δεδομένου θέματος, ἐξαφανίζουμε τὰ ἰδιότερα γνωρίσματά του, ἐκβιάζουμε τὴ συνθετότητα τῆς διάταξής του, ἀποκόπτουμε τὴ διαλεκτικὴ του συμπλοκή, συστέλλουμε, αὐθαίρετα, στὸ ἐλάχιστο, τὴν ἐκτιμητικὴ ἀναλογία τῆς ἰσχύος του, ἀφοῦ πᾶμε νὰ ἐπιχειρήσουμε μιὰ περιγραφή — συρραφὴ ἐξωτερικῶν στοιχείων — ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν ἕτερογενεῖς ἐρμηνευτικὲς διαστάσεις. Τὸ θέμα, στὸ ἀντίστοιχο μέγεθός του, αὐτοεξαντλεῖται. Ἔχει τὸ «ζωϊκὸ» τύπο τοῦ κύκλου ὅπου ἀνήκει. Δὲν ἐπιδέχεται, μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο, τεχνητὲς ἐπεμβάσεις, ἀντιθετικὲς στὴν ἐσωτερικὴν τοῦ, ὀργάνωση, παρὰ μόνο συσχετίσεις. Ἡ ἀ' λούστευση ἀποτελεῖ πενιχρή, παραστατικὰ σχηματοποιημένη, ἀποσκελετωμένη πληροφορία, ποῦ δὲν ἔχει τὴν «ἐκ τῶν ἔσω» ἀποδεικτικὴ βάσανο τῆς ἀφαιρετικῆς τοποθέτησης καί, κατὰ συνέπεια, δὲν εἶν' ἱκανὴ νὰ τροφοδοτήσῃ, μὲ τὴν πρέπουσα πλήρωση (πρβλ. ἐκλαϊκευτικὰ φυλλάδια κ.λ.π.), τὰ ἐνεργητικὰ δεκτικὰ πνεύματα. Εἰν' ἐπιγραμματικὴ ἢ ἀπάντηση τοῦ Bergson στὸν Félix le Dantec, ποῦ τοῦ ζήτησε «νὰ ὑπονοήσῃ σὲ λίγες γραμμὲς τίς βασικὲς ἀρχές τῆς φιλοσοφίας του»: «Ἄν μπορούσα νὰ ἐξηγηθῶ σὲ λίγες γραμμὲς, θάμουν ἀδικαιολόγητος γράφοντας ἔργα 400 σελίδων». Οὔτε ὅμως κ' ἡ συμπύκνωση — ἔστω κ' ἡ αὐστηρὰ εἰδικὴ — ἐνὸς θέματος θὰ πεῖ ἀκριβολογία (μὲ τὴ δημιουργικὰ κυριολεκτικὴ σημασία της) πάνω στὸ περιεχόμενο, ἀφοῦ, πάλι, ἔτσι θὰ μᾶς διαφεύγουν οἱ

παράγοντες τῆς γενετικῆς διαγραφῆς καὶ τῆς συλλογιστικῆς αἰτιολόγησής του. Ἡ συμπύκνωση μόνο σὰν a posteriori καθορισμός, σὰν ἐπικουρικὰ κατατοπιστικὴ ἀνακεφαλαίωση κ' ἐνωτικὴ γραμμὴ ἐκδοχῆς τοῦ ἀναπτυγμένου θέματος, μπορεῖ νὰ σταθεῖ. Παράδειγμα οἱ ὅροι κ' οἱ ὀρισμοὶ — τὰ μονολεκτικὰ ἢ περιφραστικὰ αὐτὰ σημασιολογικὰ σημεῖα εὐρείας ἀντιστοιχίας θεμάτων — κ' οἱ ἀρχές. Ὁ ὅρος «πνεῦμα», ἐξαφνα, δὲν ἀποδείχνει μόνος του τὴν αὐτοδύναμη ποιότητα τοῦ πνεύματος, ἀν δὲν παρθεῖ σὰν ἀμεσο ἐπόμενο χαρακτηρίζουσα ἀπόδειξης. Ἐπίσης, ἡ «κατασκευαστικὴ» ἀρχὴ τῆς Ἑγελιανῆς φιλοσοφίας «Κάθε λογικὸ εἶναι πραγματικὸ καὶ κάθε πραγματικὸ λογικὸ», δὲν αὐταποδείχνει τὴν κοσμοθεωρητικὴ θέση τοῦ Hegel, ἀν δὲ νοηθεῖ σὰ συμπερασματικὴ ἀποκρυστάλλωση τῆς ἰδιαίτερα ἀφαιρετικῆς φιλοσοφίας του (ἔστω κ' ἀν, ἀρχιτεκτονικά, μ' ὀργανικὴν ἀνέλιξη, ἢ ἀρχὴ τούτη, ὡς σύλληψη ἐνοραματικῆ, — ὅποτε ἔχουμε τοῦ ἴδιου τοῦ Hegel, μόνο, κατανόηση, δηλ. αὐτοκατανόηση; — εἶναι ἀφετηρία ταυτότητας). Ἡ συμπύκνωση, ἀποξενωμένη ἀπὸ τὸ θέμα, γιὰ τὴν λείπει ἢ αὐτοτέλεια, ἀποτελεῖ, ὅπως κ' ἡ ἀπλούστευση, ἕναν τεχνητὸν ἐκβιασμό τῆς ποιητικῆς ἀναλογίας τοῦ θέματος, μιὰ καὶ πασχίζουμ' ἐδῶ νὰ κερδίσουμε πιὸ πολὺ σὲ οὐσία παρὰ σὲ μορφή (παραστατικὸ σχῆμα). Ἡ τεχνητότητα τῆς συμπύκνωσης ἔγκειται, ἀκριβῶς, στὸ αὐθαίρετο τοῦ ἐσωτερικοῦ περιορισμοῦ, στὴν ἀνομισιωτικὴν ἐντόπιση τῆς ἀφαιρετικῆς ὄντοτητας τοῦ θέματος, ποῦ σημαίνει κολόβωση τῶν ἀλληλοσυνδετικῶν του μελῶν. Ἡ συμπύκνωση πρέπει νὰ ὑπαχθεῖ στὰ saltus improbauto, στ' ἀμαρτημένα ἐκεῖνα ἄλματα ἀποδείξεων, ποῦ ἔχουν γι' ἀρνητικὴν ἀφορμὴ τὸν παραμερισμὸ, ἢ τὴν ἀποσιώπηση, τῶν ἐνδιαμέσων στοιχείων, καταστρέφοντας, ἔτσι, τὸν ἐσωτερικὰ ἀναπτυσσόμενο προοδευτικὸν εἰρμό τῶν ἀποδεικτικῶν λόγων. Ἡ ἀποψη τούτη γίνεται σαφέστερη, ἀν λάβουμε ὡπ' ὄψη πῶς, ἀπασχολημένος μὲ μιὰ συμπύκνωση,

(*) Ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο δοκίμιο «Ἡ ἐσωτερικὴ θέση τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης». Τὰ ἀποσπάσματα ποῦ δημοσιεύονται ἐδῶ, εἰδικὰ καταταγμένα, ἔχουν, ὅσο γίνεται, ἕνα πνεῦμα προοδευτικῆς ἐνότητας, κ' οἱ τίτλοι τους εἶναι τεχνικὰ δηλωτικοὶ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ καθενὸς στὸ ἀντικείμενό του. (Σημ τοῦ Συγγ.)

ὁ ἐνήμερος μελετητὴς ὑποχρεώνεται νὰ πληρώσει τὰ παρουσιαζόμενα λεπτομερειακὰ συλλογιστικά κενά, γιὰ νὰ ἐπαναφέρει, μὲ τὴ μνήμη καὶ τὴν ἀντίληψη μέσα του, τὴν ὀλοκληρωμένα ἐξαντλητικὴν ἔκταση τοῦ συμπυκνωμένου θέματος. Ἀλλὰ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ προπλασματικὴ ἢ συμ-

πύκνωση, ν' ἀναφέρεται σ' ἀντικείμενο ποῦ γιὰ πρώτη φορὰ θίγεται, ποῦ συμπληρώνεται ἢ μετατοπίζεται στὴ μελέτη του. Πάλι ὅμως ἡ διατύπωση — κι' ὄχι ἡ ἀνάπτυξη — θὰ εἶναι ἀτελής, γιὰτὶ θὰ λείπουν, ὀπωσδήποτε, οἱ ἐπαρκεῖς ἀπόψεις τοῦ θέματος, ποῦ ἐδῶ εἶν' ἀπλὲς νόξεις.

*

ΦΥΛΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Ἐνας σωβινισμὸς αἰσθηματικὸς μπορεῖ νὰ θερμάνει φιλοσοφικοὺς στοχασμοὺς, νὰ δώσει στὴ φιλοσοφικὴ σκέψη φυλετικὸ — γιὰ νὰ μὴν ποῦμε « τοπικὸ » — χρῶμα, νὰ προωθήσει σ' αὐτογενεῖς μορφές; Ὁ φυλετικὸς χαρακτήρας τῆς φιλοσοφίας δὲν πηγάζει, σὰν κατηγορία δυναμικὴ, ἀπὸ συνειδητὸς κι' ὀργανωμένους προσπάθειες. Δὲν προέρχεται ἀπὸ περήφανη ἢ ναρκισσιιστικὴ ἐπίδειξη φυλετικῆς ἀκμαιοτήτας, ἀπὸ καλοπροαίρετη συγκεντρωτικὴ ὁμοθυμία. Εἶναι κάτι « ἀφ' ἑαυτοῦ » ἐμφανισμένο, κι' ἐπιβλημένο. Οἱ ὄροι τῶν φυλετικῶν διακρίσεων στὴ φιλοσοφία εἶναι, ἀρχικά, ἐξωτερικοί. Αὐτοί, διαμορφώνοντας τὶς πνευματοψυχικὲς μας ἐνέργειες, κατεργάζονται, σὲ μιὰν ἀδιάσπαστη σειρά φυσικῆς πορείας, τὸ εἶδος τῆς μορφῆς, Ἔτσι, ἔχουμε τὴ συνισταμένη τῆς « περιρρέουσας ἀτμόσφαιρας », καὶ λαβαίνουμε συνειδητὴ τῆς ὄχι γιὰ λόγους πιστῆς προσαρμογῆς, — αὐτὸ εἶναι ξένο μὲ τὴ βυζυλητικὴ μας προτίμηση, — μὰ γιὰ λόγους ἀναγκαστικῆς τοποθέτησής μας μέσα σ' ἀνάλογα πλαίσια περιβάλλοντος. Ἡ βόρεια, ἢ μεσημβρινή, ἢ ἀσιατικὴ φιλοσοφία δὲν εἶχαν, βέβαια, γιὰ πρωταρχικὸ αἷτιο α ἢ β διαφόρφωσης — ὄχι ἀξιολογικῆς τόσο, ὅσο εἰδολογικῆς — τὸν, βαθειὰ συνειδητοποιημένον ἔστω, φυλετισμὸ τῶν ἐκάστοτε ἀντιπροσώπων τους. Δὲν καθορίζουν, λοιπόν, οἱ παράγοντες τοῦ περιβάλλοντος τὴ φιλοσοφικὴ παράδοση μιᾶς φυλῆς, ἢ μιᾶς χώρας — σπανιότατα μιᾶς χώρας, ὅταν δὲ διαφέρει φυλετικὰ ἀπὸ ἄλλη. Τοῦτο πιά εἶναι κάτι τὸ αὐτοδύναμο — ζήτημα πολιτισμοῦ, καλλιέργειας,

ἱστορικῆς εὐνοίας, δυνατότητας ἀποδοτικῆς. Τῆς χαράζουν, ὅμως, τὴν κοίτη, τῆς δίνουν μιὰ χροιά ψυχολογικῆ. Διαφανῆς ἢ σκοτεινῆ, ἀνάλαφρη ἢ μὲ στεγνὴ συνοφρύωση, ἢ φιλοσοφικὴ νόηση ἀποτελεῖ, ἀπὸ μιὰν ἀποψη, ἀντανάκλαση καὶ προέκταση ὀρισμένης φυλετικῆς διάθρωσης. Ὡστόσο, τοῦτες οἱ φυλετικὲς διαφορὲς στὴ φιλοσοφία εἶναι τυπικὲς — γνωρίσματα τρόπου φιλοσοφείν. Τὸ νόημα, ἢ σημασία καὶ τ' ἀντικείμενα τῆς φιλοσοφίας ἔχουν ἀκατάλυτη καθολικὴν ἐνότητα. Ἡ φιλοσοφία δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ περιορίζεται σὲ φυλετικὲς τυποποιήσεις, χωρίζεται, μόνον, σὲ θετικὲς κι' ἀρνητικὲς θέσεις — καὶ τοῦτο μὲ κριτήριον ὑποκειμενικῶν ἀποκλίσεων πάντα, γιὰτὶ, βέβαια, ἡ ἀντικειμενικὴ ἀλήθεια στὴ φιλοσοφία ἀποτελεῖ, κι' ὡς ἐπιδίωξη ἀκόμα, *fiktion*, ἀπίθανη ὑπόθεση. Ἡ κλασσικὰ ἀρχιτεκτονημένη καὶ μορφοποιημένη πλατωνικὴ σκέψη, π.χ., δὲ διαφέρει ἀπὸ τὴ δυσκίνητη καὶ αὐτοεξαντλούμενη δυναμικὴ σκέψη τοῦ Κάντ, παρὰ τὴν περιοχὴ τοῦ φυλετισμοῦ. Ὅταν ἀρθεῖ τοῦτο τὸ ἐξωτερικὸ χῶρισμα, ἢ ταυτότητα — κ' ἢ ἔνταση — τῆς φιλοσοφικῆς προσήλωσης κι' ἀπόδοσης, τόσο στὸν Ἕλληνα ὅσο καὶ στὸ Γερμανό, εἶναι σταθερὴ. Κατ' ἀντίστροφη ἀναλογία, ἡ θέση τοῦ αἰσθητοκρατικοῦ Ἐπικούρου σχετικὰ μὲ τὴν Ἑγελιανὴ πνευματοκρατία, δὲν εἶναι δυνατὸ ν' ἀντιθετοποιεῖται μόνον φυλετικὰ — ἀν κι' ἡ φυλετικὴ διαφορὰ ἀποβαίνει κ' ἐδῶ, σ' ὅλα τῆς τὰ σημεῖα, ριζικὴ, — μὰ οὐσιαστικὰ, στὴν πηγὴ τῶν καθορισμῶν καὶ στὶς ἀποκρυσταλλώσεις τῶν γενικῶν « ἐξαγομῶν ».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΥΧΤΣΟΓΛΟΥ